

Færøsk politik – mellem gamle politiske traditioner og ny forvaltningspraksis

Temanummer: Færøernes økonomi og politik

Formelle diskussioner til trods, så fungerer det færøske politiske system de facto som et selvstændigt politisk system, der lovgiver, forvalter og tager beslutninger, der påvirker den enkelte færings liv og muligheder. Denne artikel præsenterer en analyse af det færøske politiske system og en introduktion af politiske tendenser. Det færøske politiske system er et eksempel på et parlamentarisk system med et flerpartisystem, men mens de politiske traditioner

er veletablerede, så er forvaltningspraksis af nyere dato. Den politiske dagsorden de sidste mange år har været kendetegnet af politisk polarisering i forhold til fordelingsmæssige og værdipolitiske spørgsmål. Samtidig har der udviklet sig en form for sjælden tværpolitisk enighed i forhold til. Danmark, hvor der ønskes og stilles krav om større indflydelse på den fælles udenrigs- og sikkerhedspolitik.

Udvikling og tendenser

Den økonomiske krise i starten af 1990'erne tvang det færøske samfund i knæ og resulterede bl.a. i, at omkring 10 pct. af befolkningen emigrerede. Siden årtusindskiftet er udviklingen gået i modsat retning med en omfattende økonomisk udvikling og omfattende ændringer i den offentlige sektor, og der er igen befolkningsvækst, hvilket har resulteret i det højeste befolkningstal nogensinde. Færøerne er også blevet mere synlig og har tiltrukket sig en langt større international opmærksomhed i forhold til både udvikling og samarbejde i Arktis og i forhold til stormagtsrivalisering mellem USA, Kina og Rusland.

Efter krisen i 1990'erne blev der gennemført flere omfattende ændringer af betydning for det politiske og administrative system. En afgørende ændring var implementeringen af en ny og mere moderne styrelseslov med tilhørende forvaltningsreform. I det færøske samfund er man ellers ikke meget for at tale om politisk ansvar, men det var klart for enhver, at ændringer var nødvendige. Ikke desto mindre er det færøske samfund præget af indædte politiske kampe om alt fra fordeling af økonomiske ressourcer, forholdet til udlandet, samt hvilke værdier det færøske samfund skal baseres på.

Denne artikel tager udgangspunkt i, at formelle diskussioner og status i Kongeriget til trods, så fungerer det færøske politiske system som et de facto selvstændigt politisk system, der sætter rammer for den enkelte færings liv og muligheder. Det færøske politiske system fører politik, træffer beslutninger, forvalter og lovgiver. Denne artikel retter fokus mod de færøske politiske institutioner, der spiller en afgørende rolle i understøttelsen af de samfundsmæssige udviklingsmuligheder i Færøerne.

HALLBERA WEST

ph.d. og adjunkt ved
Færøernes Universitet,
hallberaw@setur.fo

Artiklen indledes med en kort redegørelse for den færøske politiske enhed, som er så omdiskuteret, at spørgsmålet om, hvad Færøerne er for en størrelse, ofte stjæler de fleste overskrifter. I denne artikel er formålet dog at komme hurtigt videre til en analyse af politiske institutioner, hvor der rettes fokus mod partisystemet, parlamentet (Lagtinget), regeringen (Landsstyret) og centralforvaltningen. Artiklen afsluttes med en analyse af de politiske tendenser, der har præget Færøerne i starten af det nye årtusinde, og kommer også med et bud på, hvad vi kan forvente kommer til at præge den færøske politiske agenda fremover.

Den færøske enhed

Den færøske hjemmestyreordning er et eksempel på et system med udstrakt grad af selvstyre. Færøerne har for eksempel fuld kontrol over egne skatteindtægter og fordelingen af skattekrone. Herudover har de færøske myndigheder ansvaret for de fleste sagsområder, og det indebærer lovgivningsmagt og udøvende magt uden involvering af hverken Folketinget eller den danske regering. Det er et faktum, at hjemmestyremyndighederne lovgiver om og forvalter størstedelen af sagsområderne (Adler-Nissen, 2014; Jákupsstovu, 2013). Et mål for grad af de facto-selvstændighed er andelen af lovregler, der er produceret af det færøske system. For perioden 2013-2019 var det gennemsnitlige antal af årlige nye retsregler for Færøerne 205 (love og bekendtgørelser). Heraf stammer i gennemsnit 173, dvs. 84 pct., fra det færøske politiske system.¹ Her skal tilføjes, at Færøerne ikke er en del af EU, og derfor har EU-retten ikke den samme rolle i Færøerne, som tilfældet er i Danmark.

Hjemmestyreordningen fra 1948 definerer fem sagsområder, som det ikke er muligt for hjemmestyret at hjemtage: forfatningen, statsborgerskab, Højesteret, valuta og udenrigs-, sikkerheds- og forsvarspolitik

Færøernes og hjemmestyreordningens formelle status i Rigsfællesskabet er et omdiskuteret emne (se Justinussen, 2019, for en opsummering). Selv om vi tager udgangspunkt i den mere restriktive delegationsforståelse, dvs. at hjemmestyret hviler på en delegation fra Folketinget, til forskel fra aftaleforståelsen, dvs. at hjemmestyret hviler på en aftale mellem to parter, er der tale om en meget udstrakt grad af delegation, der i det store og hele er etableret uden kontrolmuligheder fra danske myndigheders side. Hjemmestyreordningen fra 1948 (redefineret i overtagelsesloven nr. 80 fra 2005) definerer dog fem sagsområder, som det ikke er muligt for hjemmestyret at hjemtage: forfatningen, statsborgerskab, Højesteret, valuta og udenrigs-, sikkerheds- og forsvarspolitik. I forhold til udenrigspolitik er det dog vigtigt at pointere, at selv om det er et dansk ansvarsområde, så er der mange undtagelser, ud over, at Færøerne kan agere på den internationale scene, relateret til overtagne sagsområder (den udenrigspolitiske hjemmelslov, no. 79, 2005). F.eks. relaterer de fleste af emnerne, der behandles i Arktisk Råd, sig til færøske sagsområder

(Lagtings sag, nr. F-3/2013: 2). Det er også de færøske myndigheder, der står for egne internationale fiskeriforhandlinger og selv laver internationale frihandelsaftaler. Et andet eksempel er i forhold til EU, hvor Færøerne selv står for forhandlingerne med EU, da Danmark som medlem af EU ikke kan "sidde på begge sider af bordet".

Der er dog fortsat sagsområder, som, selv om de er mulige at hjemtage, endnu ikke er blevet overtaget. F.eks. er samtlige domstolsinstanser og politimyndigheden fortsat danske (dog er retsplejeloven blevet overtaget). En funktion og område, som fortsat ikke er hjemtaget, og som har fået en del fokus under Corona-krisen, er Landslægen, der fungerer som repræsentant for Sundhedsstyrelsen i Færøerne, og epidemilovgivningsområdet. Overtagelse af sagsområder er med andre ord foregået løbende over tid og foregår fortsat. Herudover er der også nogle områder, som kun er delvis overtaget. Heraf følger, at der tildeles et årligt økonomisk tilskud fra den danske stat til Færøerne – det såkaldte bloktilskud. Det betyder så også, at der ud over de danske ansvarsområder fortsat eksisterer et økonomisk afhængighedsforhold, som dog målt ift. den samlede økonomi er begrænset.

Partisystem og politisk repræsentation

Færinger vælger repræsentanter til tre politiske forsamlinger. De vælger 33 repræsentanter til den færøske lovgivende forsamling, Lagtinget, repræsentanter til deres respektive by- eller bygdestyre og to repræsentanter til Folketinget. I denne artikel redegøres der nærmere for valg af repræsentanter til Lagtinget.

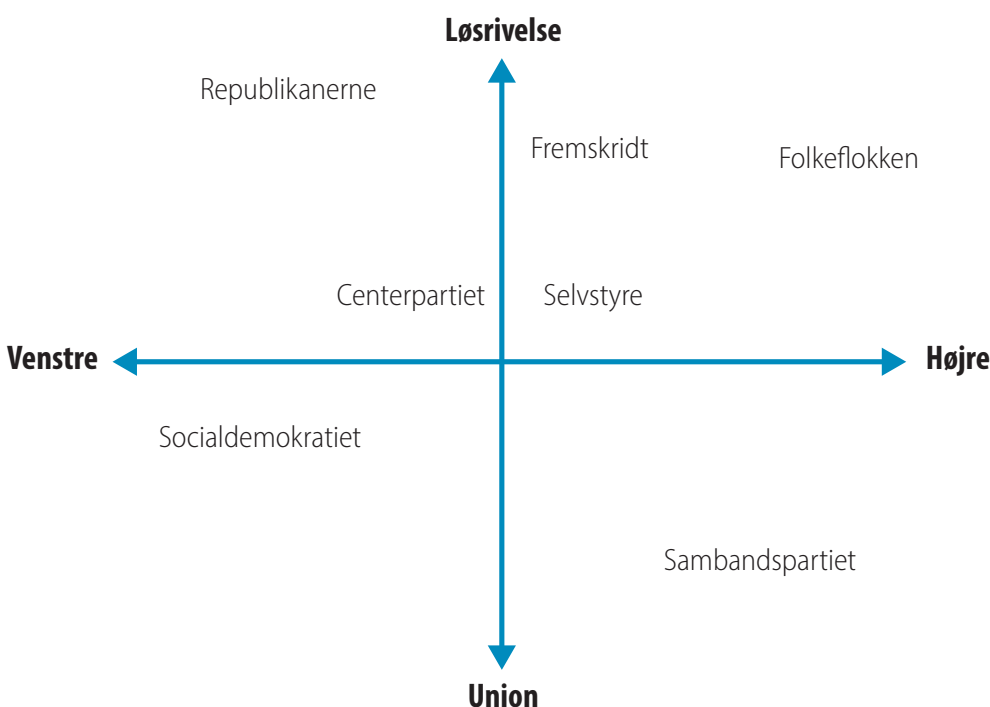
Repræsentanterne til Lagtinget vælges i én kreds ved forholdstalsvalg (i 2008 gennemførtes det første valg med én valgkreds, hvor der før det var syv valgkredse). Optællingsmetoden "største brøk" anvendes til at omregne antal stemmer til antal mandater. Der kræves 1/33 af stemmerne for at opnå repræsentation i Lagtinget (spærregrænsen). Til valget er der partiopstilling, men der anvendes åbne lister, og det betyder, at de personlige stemmetal afgør hvilken af partiernes kandidater der bliver valgt. Vælgerne har dermed stor indflydelse på valget af kandidater. Det er dog partierne, der kontrollerer opstillingen såvel som kampagnerne, og partierne beslutter, hvilke af partiets kandidater får mulighed for at optræde på partiets vegne i de forskellige TV- og radioudsendelser samt vælgermøder. Herudover er det også partierne, der afgør, hvem af partiets kandidater der får adgang til ministerkontorerne og udvalgposterne i Lagtinget. Med andre ord er der tale om et genkendeligt politisk system, hvor de politiske partier spiller en afgørende rolle (West, 2018).

Det færøske politiske partisystem er over 100 år gammelt, hvor de to første partier, Sambandspartiet (Sambandsflokkurin) og Selvstyrepartiet (Sjálvstýrisflokkurin, i dag Sjálvstýri), i henholdsvis 1906 og 1909 blev stiftet intra-parlamentarisk, ved at lagtingsmedlemmer fandt sammen i to parlamentariske grupper, der senere udviklede sig til partier. Den politiske uenighed, der dannede grundlag for organiseringen, var Færøernes forhold til Dan-

mark, men på det tidspunkt rettet mod spørgsmål om færøsk sprog og kultur. Venstre-højre-dimensionen blev først en del af partisystemet ved etableringen af Socialdemokratiet (Javnaðarflokkurin) i 1925 og senere styrket ved etableringen af det borgerlige Erhvervsparti i 1932, der senere blev til Folkeflokkun (Fólkaflokkurin). Det politiske mål om løsrivelse fra Danmark blev for alvor en del af færøsk politik efter 2. verdenskrig og den berømte/berygtede folkeafstemning i 1946, der efterfølgende endte med et kompromis i form af indførelse af Hjemmestyrelsen i 1948, hvilket ledte til stiftelsen af det Republikanske parti (Tjóðveldisflokkurin, i dag Tjóðveldi) i 1948 (Jákupsstovu, 2006: kap. 2; Sølvará, 2001; Wang, 1964).

Partisystemet består i dag af syv politiske partier, der er repræsenteret i den lovgivende forsamling, Lagtinget. Hovedkendetegnet for det færøske partisystem er, at det siden 1948 har været domineret af fire omtrent lige store partier, der har modsatrettede holdninger i forhold til de to dimensioner af betydning for partiformationerne, den universelle venstre-højre-dimension samt en løsrivelse-union-dimension. Der er her tale om det højreorienterede republikanske parti, Folkeflokkun (liste A), det højreorienterede unionsparti, Sambandspartiet (liste B), det socialdemokratiske unionsparti (liste C), og det venstreorienterede Republikanske parti (liste E). De fire partier kan således placeres i hver sit hjørne af en todimensionel figur, se figur 1.

Figur 1: Model for positionering i det færøske partisystem

Herudover har partisystemet også bestået af skiftende udgaver af mindre partier. I dag er tre mindre partier repræsenterede i Lagtinget, som kan placeres i midten i forhold til de to nævnte politiske dimensioner, men som til gengæld markerer sig stærkere som enten mere liberale eller konservative i forhold

til f.eks. etiske og religiøse spørgsmål end de større partier. Sager relateret til religiøse spørgsmål giver dog også anledning til intra-politisk uenighed for de større partier. Det værdipolitisk liberale parti Framsókn (Framsókn, liste F) stillede første gang op til Lagtingsvalget i 2011, mens det værdipolitisk konservative Centerparti (Miðflokkurin, liste H) for første gang stillede op til valget i 1994, men før det var der andre mindre partier, der repræsenterede lignende konservative holdninger.² Herudover har vi det historiske Selvstyreparti (liste D), som dog ligger faretruende tæt på spærregrænsen (3,4 pct. af stemmerne ved valget i 2019). I perioden 1998-2019 havde de fire større partier i alt 28-30 af pladserne i parlamentet og seks til otte mandater hver, mens de mindre partier (to til tre partier i perioden) havde to til fem mandater i alt.

Partiformationerne afslører ikke synlige spor af en tredje centrum-periferi-skillevlinje, men denne klassiske konfliktlinje spiller alligevel en ret stor rolle, trods Færøernes lille geografiske størrelse. Til forskel fra de to første konfliktlinjer kommer den oftest til udtryk som udfordringer internt i de færøske partier. Nye partier træder dog jævnlige ind på den politiske scene med forsøg på at fremme enkeltsager eller at aktivere konfliktlinjer, men de overlever dog mere sjældent. F.eks. stillede "Det sjove parti" op til valget i 2004, og i 2008 var der "Gymnasiepartiet", og ved seneste valg i 2019 stillede to nye partier op: "Initiativet for retten til cannabis" og et anti-centraliseringsparti: "Det færøske parti". Ingen af disse partier blev valgt ind.

Færøernes parlamentariske system

Det færøske demokratiske politiske system er et parlamentarisk system. Den enkelte delegationskæde er tydelig ved, at vælgerne vælger deres politiske repræsentanter til det færøske parlament, Lagtinget, der videredelegerer magt til den færøske regeringsleder, Lagmanden, der delegerer til ministrene, som igen videredelegerer til embedsværket (Strøm, 2000, 2003). Kontrolmyndigheder er såkaldte "soft power"-institutioner med retten til at formulere kritik, men uden at kunne sanktionere. Eksempler på kontrolmyndigheder er en Ombudsmand og en central Landsrevision med tilknytning til et såkaldt PAC-udvalg i Lagtinget.³ De nævnte kontrolinstitutioner er defineret som parlamentariske kontrolinstitutioner, der rapporterer til Lagtinget (West, 2020; West, 2018). Herudover er der flere eksempler på uafhængige forvaltningsorganer, f.eks. er der udviklet et forholdsvist omfattende ankesystem med uafhængige ankenævn.

I det færøske politiske system er der en formel afstemning om lagmandsindsættelse i parlamentet (regeringsindsættelse). Magtforholdet mellem parlament og regering er især kendetegnet ved to forhold. Det ene er, at Lagmanden såvel som parlamentet kan udskrive valg. Det andet er, at tillidsforholdet – som jo er det idealtypiske definerende træk for parlamentariske systemer (Strøm, 2000, 2003) – er udformet således, at parlamentet kan fremsætte mistillid mod enten regeringen (formelt dog regeringslederen) eller mod en enkelt minister, der må træde tilbage i tilfælde af vedtagelse. For at blive vedtaget

kræves et flertal blandt samtlige 33 MP'er. Der er 15 eksempler på mistillidsafstemninger siden den nye styrelseslov, men ingen er blevet vedtaget.

I den færøske udgave af et parlamentarisk system må et lagtingsmedlem, der får sæde i regeringen og bliver minister, afgive sit sæde i parlamentet til en suppleant. Strengt taget er det et ikke-parlamentarisk kendetegn, men empirisk ses dette fænomen også andre steder. Set i forhold til det forholdsvis lille tal af parlamentarikere (33) synes det hensigtsmæssigt.

Parlament: Lagtinget

Det færøske parlament er efterhånden en ældre institution, der har eksisteret siden før 900-tallet, dog i forskellige udgaver (Sølvará, 2002). Der er tale om et et-kammersystem med 33 medlemmer. Det parlamentariske år indledes den 29. juli i forbindelse med nationalhøjtiden Ólavsóka (Olaj) og afsluttes omkring april-maj det følgende år. Formelt set er Lagtingets dagsorden uafhængig af regeringens (Landsstyret), da Lagtingets formand kontrollerer dagsordenen. Positionen som Lagtingsformand indgår dog som en del af koalitionsforhandlingerne, og der er tæt samarbejde mellem regeringen og lagtingsformanden, så betydningen af den formelle uafhængighed skal ikke overvurderes.

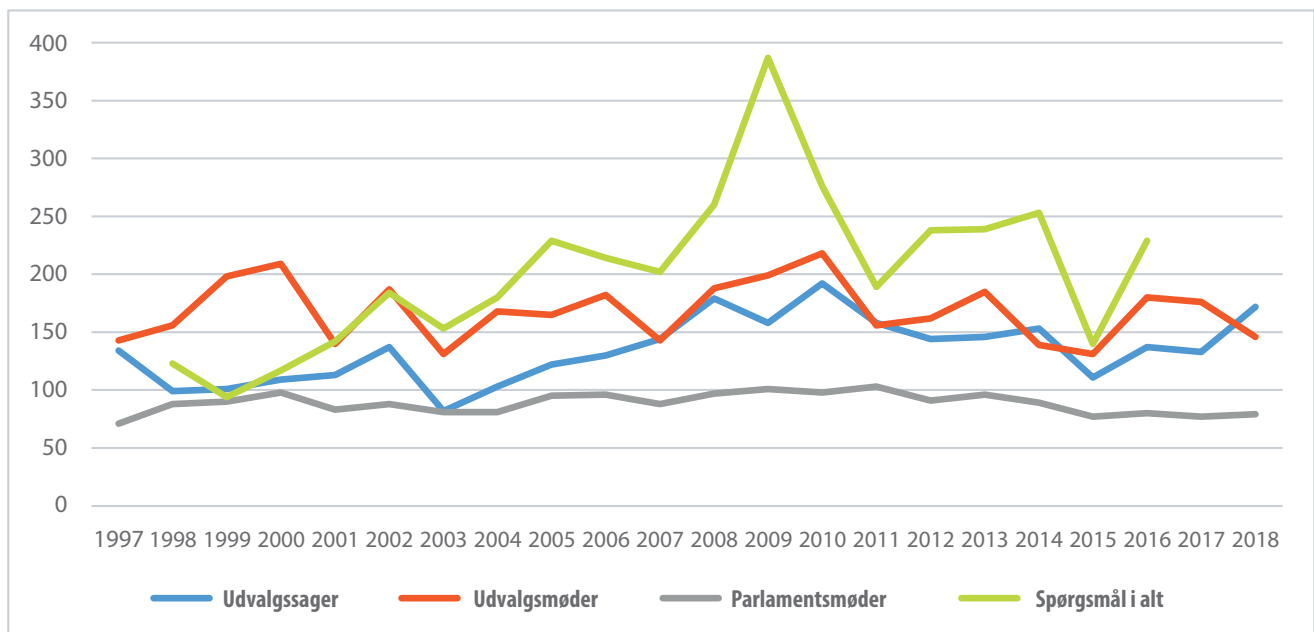
Lagtinget har syv stående udvalg, inklusive et kontroludvalg og et udenrigspolitisk udvalg. Udvalgene har syv medlemmer bortset fra kontroludvalget, der har tre. Herudover er der de fire tidligere nævnte parlamentarikere i PAC-udvalget. Udvalgene afspejler parlamentets sammensætning i forhold til medlemmer og afspejler ministerierne i forhold til fokus. Udvalgsformanden kontrollerer udvalgenes dagsorden, dog inden for rammerne af forretningsordenen. Udvalgene spiller en forholdsvis stor rolle i det færøske parlament og har mulighed for og gør i høj grad brug af at indkalde organiserede interesser og andre aktører i forbindelse med behandling af især lovforslag. Udvalgene har også mulighed for at foreslå ændringer til lovforslag (West, 2018). Det udenrigspolitiske udvalg er et eksempel på et mandatsystem, dvs. at ministeren/regeringen skal rådføre sig med udvalget i tilfælde af udenrigspolitiske beslutninger af større betydning (West, 2019).

Ministre samt lagtingsmedlemmer har mulighed for at fremsætte lovforslag, men det er typisk regeringen og de enkelte ministre, der tager initiativ til ny politik på et sagsområde ved at fremsætte lovforslag i Lagtinget. Forud for fremsættelse af lovforslag i Lagtinget eksisterer der en omfattende række proceskrav, der bl.a. omfatter flere omgange af behandling i regeringsudvalg samt høring af berørte interesseorganisationer, inklusive offentliggørelse på en høringsportal (Cirkulære, Lagmandskontoret, 2019). I årlige rapporter fra regeringens lovkantor påpeges der dog kritisk, at krav til længde af høringsperiode og brug af offentlig høringsportal ikke altid bliver overholdt (Årsberetninger, Lagmandskontoret, 2014-18).

Oppositionen er som regel i mindretal i Lagtinget, men den har forskellige muligheder for at gøre sig gældende ved f.eks. at stille spørgsmål til ministeren og at formulere mindretalskommentarer i udvalgsbetænkninger. Med andre ord har den enkelte parlamentariker adgang til typiske kontrolinstrumenter til brug for parlamentarisk kontrol. Der er også mulighed for udvalgssamråd, hvis et flertal i udvalget kræver det. Kontroludvalget eller 2/5 af medlemmerne i Lagtinget kan beslutte at nedsætte en undersøgelseskommission, hvilket sker, men ikke ofte. Praksis herfor er ret uklar. Herudover kan der nedsættes ad hoc-udvalg og parlamentariske kommissioner (Bergman o.a., 2003; Wiberg, 1995; West, 2018), hvilket der er flere eksempler på. Det er dog ikke muligt for et mindretal i Lagtinget at begære folkeafstemning om et vedtaget lovforslag, som det er for et mindretal i Folketinget. Udøvelsen af den parlamentariske kontrol i Lagtinget er i høj grad domineret af partipolitiske hensyn (West, 2020a), mens kontrollogikken i PAC-udvalget og i Lagtinget ifm. behandling af rapporter fra Landsrevisionen i mindre grad er det (West, 2020b).

Den parlamentariske aktivitet har siden indførelsen af den nye styrelseslov været ret konstant med omkring 70-100 årlige parlamentsmøder. Udvalgsmøder varierer mere og ligger mellem 130 og 200 i alt for et parlamentarisk år. I forhold til andre aktiviteter kan der konstateres en stigende tendens med hensyn til spørgeaktivitet (dog ikke i samme grad som i andre lande, se West, 2018), mens antallet af politiske sager (målt som udvalgssager) ligger mellem 100 og 200 årligt. For en oversigt over parlamentsaktiviteter, se figur 2.

Figur 2: Oversigt over parlamentsaktiviteter 1997-2018

Kilde: www.logting.fo, indhentet 11-18. maj 2020. Parlamentsstatistikkerne 1997-2007 viser udvalgssager 1997-2003, parlamentsmøder og udvalgsmøder 1997-2007. For parlamentsmøder 2008-2018: mødeprotokol, for udvalgsmøder 2008-2018: mødeprotokol for de enkelte udvalg. For udvalgssager 2004-2018: "tingmål-tinglisti", søgning for hvert udvalg for hvert parlamentarisk år. Herefter manuel optælling. Parlamentariske spørgsmål fra West (2018).

Regering: Landsstyret

Færøerne har som nævnt et flerpartisystem, hvor intet parti er i nærheden af at opnå et flertal af stemmerne ved valg. Regeringsformen er derfor koalitionsregeringer. Den formelle konstellersproces indledes ved, at Lagtingets formand efter valg indkalder formændene for samtlige repræsenterede partier til samråd. Den siddende lagmand har dog den fordel, at vedkommende har første initiativ til at undersøge koalitionsmuligheder.

Selvom det gældende styringsprincip er negativ parlamentarisme, er færøske mindretalsregeringer et særsyn. Flertalsregeringer er helt klart normen. Negativ parlamentarisme blev dog først indført sammen med den nye styrelseslov i 1994 (Færøernes Landsstyre, 1994), dvs. lang tid efter etableringen af partipolitiske og regeringstraditioner. En anden forklaring kan være, at et partisystem med fire lige store partier med modsatte synspunkter på de to grundlæggende dimensioner ikke giver gunstige betingelser for mindretalsregeringer. Herudover er graden af fragmentering (antallet af effektive partier) i den højere ende, hvis der sammenlignes med de nordiske lande (Rasch, 2011; West, 2018: tabel 4.3). Der er også eksempler på, at partiafhoppere giver udfordringer i form af et ændret styrkeforhold mellem regering og opposition.

Opbygningen af partisystemet med partiformationer i forhold til to dimensioner, strukturen med fire lige store partier og traditionen for flertalsregeringer kræver politisk pragmatisme. De større partier er nødsaget til i hvert fald i forhold til enten venstre-højre eller løsrivelse-union at indgå regeringssamarbejde med et eller flere partier, der i hvert fald på den ene dimension er placeret i den modsatte ende af skalaen. Koalitionsoversigter viser skiftende brug af kompromisdimensioner. Som eksempel kan der nævnes, at de sidste tre regeringskoalitioner har været enten venstre- eller højre-regeringer. Kompromisdimensionen for tiden er løsrivelse-union (West, 2018: tavle 4.4).

På trods af disse vanskeligheder, er færøske regeringer forholdsvis stabile og holder ofte valgperioden ud. Der er dog mange eksempler på, at uenigheder finder vej ud i det offentlige rum og i medierne i løbet af en regeringsperiode, og der er også eksempler på, at almindelige medlemmer af Lagtinget truer med ikke at stemme for forslag, som den regering, de er en del af, planlægger. Til tider er tonen også meget hård, konfrontatorisk og personlig, især mellem regering og opposition. Forskning indikerer dog, at der er en vis afstand mellem at ytre sin uenighed og til formelt at gå imod sin egen regering (West, 2018). Der er udviklet styringsinstrumenter til at håndtere udfordringer med politisk forventningsafstemning både ex ante og ex post. Der er f.eks. tradition for at udarbejde koalitionsaftaler (Samgonguskjal) inden indgåelse af regeringssamarbejde og fordeling af poster.⁴ Efter regeringsindsættelse bruges udvalgsposter til i en vis grad at overvåge koalitions partnere, og der indkaldes også ad hoc til koalitions møder (Samgongufund) for samtlige koalitions parlamentarikere i sager, hvor regerings møder eller interne partimøder ikke rækker.

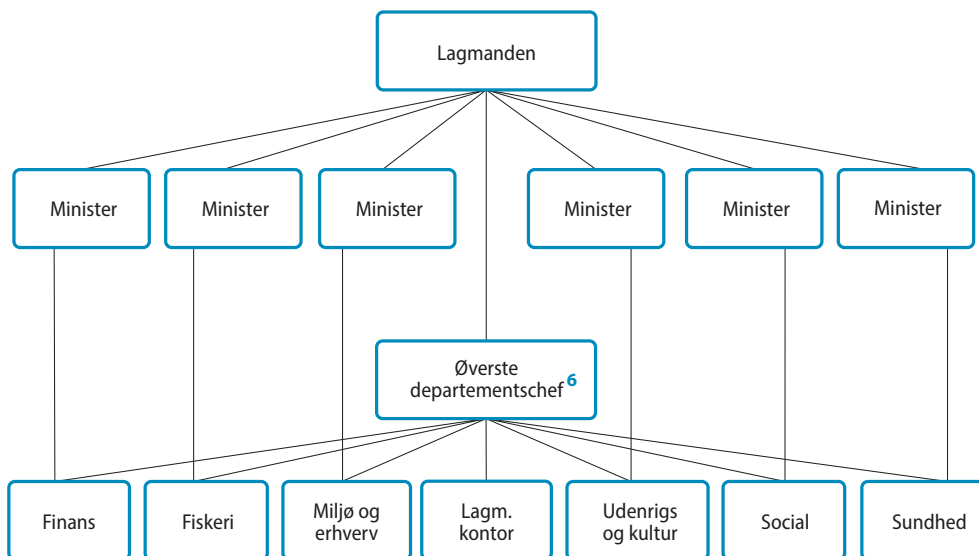
Forvaltning og embedsværk

Mens de færøske politiske og parlamentariske traditioner er gamle, er regerings- og forvaltningstraditioner af meget nyere dato. Det er først efter hjemmestyrelovens indførelse i 1948, at det for alvor er muligt at tale om en færøsk regering og administration. Det er dog især fra vedtagelsen af den nye styrelseslov og omfattende forvaltningsreform fra 1990'erne, at man for alvor kan tale om en moderne forvaltning.

Regeringssystemet blev ændret fra et kollegium-system til et ministerstyre med ministeransvar, hvor den enkelte minister fik både det politiske og retlige ansvar for sine sagsområder, dog under tilsyn af Lagmanden (Færøernes Landsstyre, 1996). Herudover medførte reformen en meget klarere adskillelse af den lovgivende og udøvende magt (Dosenrode og Djurhuus, 1998). Ressortprincippet indførtes også, og fordelingen mellem ministrene fastlægges af lagmanden. Der var en del protester ved indførelsen af forvaltningsreformen, og der diskuteres fortsat i politiske kredse, om modellen egner sig til et samfund af Færøernes størrelse. Der foreligger dog ikke noget bud på en alternativ model.

Ifølge styrelseslovens § 27 er minimumskravet til en regering, at der er to ministre ud over lagmanden. Antallet kan dog variere, og empirisk er tallet betydeligt højere. Siden 1990 har regeringen bestået af seks til ni ministre, inklusive lagmanden.⁵ Reformen af det administrative system blev iværksat som et system med »generaldirektorater« (Færøernes Landsstyre, 2014), men er i dag mere at sammenligne med en »department-direktorat« model. Hovedreglen i dag er, at sagsbehandling er placeret i organisationer under departementerne, mens departementerne fokuserer på politikudvikling og lovforberedende arbejde udover andre typiske departementsopgaver. Der ses dog forskelle ministerierne imellem, og nogle direktorater/styrelser varetager lovforberedende departementsopgaver, som f.eks. på skatteområdet. For en illustration af modellen for centralforvaltningen, se figur 3.

Figur 3: Oversigt over centralforvaltningen efter valget i 2019

Note: Oprindelig figur fra: Færøernes Landsstyre (1996).

Forvaltningsreformen har medført betydeligt stærkere sektorministerier med flere ressourcer og en højere grad af specialisering end tidligere, omend specialiseringen fortsat er betydeligt mindre sammenlignet med forvaltninger i større lande. Koordineringsmekanismerne er til gengæld svage, da ressourcerne i Lagmandskontoret ikke synes at afspejle ministeriets formelle centrale position. Det centrale lovkontor er dog i dag placeret i Lagmandskontoret (tidligere i Indenrigsministeriet). Udenrigsområdet har tidligere været en del af Lagmandskontoret, men har levet en omtumlet tilværelse med flere skift mellem ministerier. Finansministeriet har dog en stærk koordinerende funktion i forhold til styringen af finanslovsforhandlinger og også i form af det centrale lønkontor, som også står for de offentlige overenskomstforhandlinger med arbejdsmarkedets parter. Overordnet set har Finansministeriet dog ikke den samme koordinerede magt, som vi kender det fra en dansk kontekst. For en oversigt over større organisationer under departementerne, se tabel 1.

Tabel 1: Oversigt over større organisationer under departementerne

Finans	Fiskeri	Miljø og Erhverv	Udenrigs og Kultur	Social	Sundhed
Skattevæsenet (TAKS)	MRCC, fiskeri-kontrol m.m. (Vørn)	Miljøstyrelsen (Umhvørvisstovan)	Gymnasier og Erhvervsskoler	Sociale ydelser og services (Almannaverkið)	Tre sygehuse Apoteket
Det centrale bog- og regnskabsholderi (Gjaldstovan)	Havforskningsinstituttet (Havstovan)	Immigrations- og udlændigekontor (Útlendingastovan)	Undervisningsstyrelsen Universitet (Fróðskaparsetur Føroya)	Organisation for synshandicap (Sjóndepilin)	Sundhedsydelse (Heilsutrygd)
Bilkontrol (Akstovan)		Fødevarer- og veterinærmyndighed	Diverse kulturinstitutioner	Organisation for arbejdstilbud (Dugni)	Sundhedsforskningsinstitut (Deildin fyri arbeiðs- og almannaheilsu)
Infrastruktur (Landsverk)		Arbejdstilsynet (Heilsufrøðiliga Starvsstovan)	Det nationale teater (Tjóðpallurin)	Familjestyrelsen/forvaltningen	Geninstitut (Ílegusavnið)
Offentlig transport (Strandferðsla)		Jordforvaltning (Búnaðarstovan)	Færøske repræsentationer i udlandet		Sundhed, børn og unge (Gigni)
Færøernes Statistik (Hagstovan)		Geologisk Institut (Jarðfeingi)	Folkekirken		
Centralbanken (Landsbankin)		Forbrugerombudsmanden	Forskningsstyrelsen (Granskingarráðið)		
		Registrering og kontrol af skibe m.m. (Sjóvinnustýrið)	Public service-medie (Kringvarpið)		
		Erhverv og tilsynsmyndigheder (Vinnustovnurin)			

Færøerne har også et kommunalt politisk system med ret høj grad af selvstyre med ret til at udskrive skatter. Det kommunale tilsyn har været placeret i forskellige ministerier, og er i dag placeret under Miljø- og Erhvervsministeriet. Der er i dag 29 kommuner, som håndterer sagsområder som lokal infrastruktur

tur, vandforsyning m.m. og i stigende grad har fået tildelt et større ansvar for velfærdsopgaver, f.eks. daginstitutioner, børneværn og ældreområdet. For de små kommuner er der krav om indgåelse af kommunalt samarbejde til løsning af velfærdsopgaver. Det har været en politisk målsætning at reducere antallet af kommuner. Trods modstand er antallet reduceret fra 51 i perioden 1967-1976, først til 34 i perioden 2005-2008 og i dag til 29 (Jákupsstovu, 2008: 33). Fra 1996 til 2004 blev antallet af valgte politiske kommunale repræsentanter reduceret fra 280 til 220 (Jákupsstovu, 2008: 153). Overordnet set er der med andre ord tale om et forvaltningssystem med to niveauer.

Politiske tendenser

Overordnet set er det færøske politiske system på den ene side præget af ret etablerede politiske traditioner, men på den anden side af langt yngre forvaltningstraditioner. Når det kommer til politiske tendenser eller politiske temaer, som optager de færøske vælgere, findes både nogle ret langtidsholdbare temaer (f.eks. er der et konstant fokus på infrastruktur) og kortlivede temaer eller enkeltsager. Uenigheden om forholdet til Danmark har altid været et markant tema, men der er indikationer på, at temaet er ved at skifte karakter.

Færøsk politik har de sidste 20 år været præget af fire overordnede temaer. De to første, som også har været dominerende, er fordelingspolitik, især relateret til fiskeripolitik, og værdipolitik med fokus på især rettigheder for homoseksuelle. Herudover har offentlige reformer været et tredje emne, dog uden nær den samme offentlige opmærksomhed (pga. temaets tekniske karakter). Det fjerde tema er Færøernes orientering mod udlandet, som har udviklet sig til at række videre end ”kun” forholdet til Danmark, hvilket f.eks. ses med åbningen af flere nye repræsentationer i Moskva (2015) og Beijing (2019).

Årtusindeskiftet startede ellers med forholdet til Danmark som det politiske emne, der overskyggede alle andre.⁷ Det var den såkaldte ”Løsrivelsesregering” (1998-2002), der ledte an i overgangen til det nye millennium, men i 2004 kulde sejlede Løsrivelsesregeringen II (2002-2004), og emnet har ikke nået de samme højder siden. I stedet har færøsk politik de sidste mange år været præget af en høj grad af politisk polarisering i forhold til fiskeripolitik med fokus på spørgsmål om ressourcerenter og tildeling af fiskerikvoter m.m. Andre fordelingsmæssige spørgsmål har også fyldt en hel del, som f.eks. reformer på skatteområdet, både i forhold til skat af indtægter, og også ændringer i beskatning af efterløn. Herudover har der været en del polarisering i forhold til rettigheder for homoseksuelle, som også har trukket en del overskrifter i udlandet. Først i forbindelse med tilføjesen af homoseksuelle i straffelovens diskriminationsparagraf § 266 b, og senere i forbindelse med retten til registreret partnerskab, som blev vedtaget ved tredjebehandling 29. april 2016 (parlamentssag 19/2015). Inden for det værdipolitiske tema har der også været forsøg på at få spørgsmålet om fri abort på den politiske dagsorden. Selv om der her er tale om et spørgsmål, som er en selvfølge i de andre nordiske lande, og hvor Danmark internationalt går forrest, er det svært at finde poli-

tiske repræsentanter i Færøerne, der vil tage den sag på sig. Kvindesagen står ikke særlig stærkt i Færøerne, hvilket også ses i kraft af den lave repræsentation af kvinder i Lagtinget, der ved valget i 2019 faldt til 24 pct.

Reformdagsordenen har budt på reformer i ydelsessystemer, som f.eks. konthjælp m.m., af pensionssystemer, i sociale velfærdstjenester og en gymnasireform. Herudover er man lykkedes med sammenlægninger af flere centrale offentlige institutioner. En reform af systemet med de tre sygehuse har været svær og på den politiske dagsorden i årevis, men ser nu ud til at være kommet i hvert fald et stykke videre. Antallet af kommuner er herudover, som tidligere nævnt, reduceret, samtidig med at kommunerne har fået overdraget flere opgaver. Det er dog omdiskuteret, hvorvidt en større decentralisering i opgaveløsning er ønskværdig. Reformdagsordenen har også budt på en løbende overtagelse af flere sagsområder fra danske myndigheder, og det betyder samtidig en udvikling af administrativ kompetence i det færøske administrative og politiske system. En nyere større overtagelse var inden for familieretten, som blev overtaget 29. juli 2018.⁸

Det nye årtusinde har også budt på langt flere erfaringer med udlandet. Et eksempel er konflikten med EU i forlængelse af uenighederne om fordeling af pelagiske fiskekvoter, som resulterede i en EU-boycot. Færøerne kom dog godt ud af den konflikt, hvilket medførte en større udenrigspolitisk selvtilid. Færøerne har også øget eksporten til især Rusland og Kina, hvilket dog har medført en del kritik. Et tredje eksempel er Huawei-sagen, hvor Færøerne er endt midt i en konflikt mellem USA og Kina, men hvor den færøske politiske orientering ser ud til at gå i en mere vestlig retning igen. Herudover er der udviklingen i Arktis, hvor Færøerne har en central geografisk placering og betydelige økonomiske interesser på spil. Med andre ord er udenrigspolitik og international handelspolitik blevet et langt større politisk tema. Af betydning for forholdet til Danmark er, at der i kraft af udenrigs- og sikkerhedspolitikens stigende betydning har udviklet sig et fælles politisk ønske i Færøerne, dvs. på tværs af partier for og imod færøsk uafhængighed, om større udenrigspolitiske handlemuligheder og større indflydelse på egen og Kongerigets udenrigs- og sikkerhedspolitik.

Et bud på fremtidige færøske politiske tendenser er, at der fortsat vil være et fokus på udenrigspolitik, og at Danmark står over for at skulle håndtere krav fra det færøske politiske system om større internationale handlemuligheder. Herudover er der også kommet mere fokus på miljø og klima, som var et (mindre) valgtema ved valget i 2019. Endelig skal nævnes, at tallet for indbyggere i Færøerne med anden oprindelse end færøsk er stigende, og derfor forventes fremover et større fokus på indvandring og integrationspolitik, som vi kender det fra andre lande.

Noter

- 1 Egen optælling ud fra søgninger i kundgørelsesportalen (Kunngerðarportalurin) under Lagmandskontoret. Det har ikke været muligt at få en myndighedsautorisering af denne optælling. Færøske forvaltningsmyndigheder har også en stor indflydelse på udformningen af lovgivning vedrørende danske ansvarsområder i Færøerne.
- 2 Van Kersbergen og Lindberg (2015) tilbyder en forklaring på, hvorfor religion fylder så meget i færøsk politik.
- 3 PAC-udvalget (Public Accounts Committee) nedsættes efter valg og består af fire parlamentarikere, én for hvert af de fire største partier. PAC-udvalget behandler årsberetninger og andre beretninger fra Landsrevisionen, kommenterer og udtaler kritik. For flere oplysninger se West (2020b).
- 4 For perioden 1998-2019: i længde mellem 1.967 og 4.553 ord (egen optælling af indsamlede koalitionsaftaler i perioden, dvs. fra 1998, 2002, 2004, 2008a, 2008b, 2011, 2015, 2019).
- 5 Egen optælling baseret på oversigt over regeringer siden 1948. Kilde: <https://www.lms.fo/fo/kunning/sogusavnid/foroya-landsstyrid-sidan-1948/>, senest besøgt 25-05-2020.
- 6 Den øverste departementschef er også departementschef for lagmandskontoret.
- 7 Efterdønningerne af den svære økonomiske krise fra 90'erne og utilfredshed med de danske myndigheders håndtering af krisen og deres rolle i bankskandalen var stor. En undersøgelseskommission blev nedsat vedrørende den Færøske Banksag.
- 8 Lagmandskontoret, www.lms.fo, under: "Lógir og reglur > Dagfesting fyrir nær yvirtøkur eru framdar", senest besøgt 25-05-2020.

Litteraturliste

- Adler-Nissen, Rebecca (2014), "The Faroe Islands: Independence dreams, globalist separatism and the Europeanization of postcolonial home rule", *Cooperation and Conflict*, 49(1): 55-79.
- Bergman, Torbjörn, Wolfgang C. Müller, Kaare Strøm og Magnus Blomgren (2003), "Democratic Delegation and Accountability: Cross-national Patterns", i Kaare Strøm, Wolfgang C. Müller og Torbjörn Bergman, red., *Delegation and Accountability in Parliamentary Democracies*, Oxford: Oxford University press, pp. 109-221.
- Dosenrode, Søren von og Hákun J. Djurhuus (1998), »Fra Kollegium til Ministerium. Den Færøske Regerings- og Forvaltningsreform«, *Nordisk Administrativt Tidsskrift*, 79(3): 263-73.
- Færøernes Landsstyre (1994), *Álit um stýrisskipanarviðurskipti Føroya*, Tórshavn.
- Færøernes Landsstyre (1996), *Uppskot um nýskipan: Bygnaðarbroytingar í Landsfyrisingini*, Tórshavn.
- Færøernes Landsstyre (2014), *Kjakupplegg – um bygnaðin í landsfyrisingini*, Lagmandskontoret, Tórshavn.
- Jákupsstovu, Beinta í (2006), *Kunnskap og makt – Færøysk helsepolitikk gjennom 150 år*, Tórshavn: Faroe University Press.
- Jákupsstovu, Beinta í, red. (2008), *Kommunupolitikkur*, Tórshavn: Faroe University Press.
- Jákupsstovu, Beinta í (2013), "Kvinneunderskudd blant færøyske politikere – sett i lys av Norris' traktatmodell for rekruttering av politiske representanter", *Tidsskrift for Samfunnsforskning*, 54(3): 311-37.
- Justinussen, Jens Christian S. (2019), "Rigsfællesskabet i et føderalt perspektiv", *Politica*, 51(4): 441-69.
- Rasch, Bjørn Erik (2011), "Why Minority Governments? Executive-legislative Relations in the Nordic Countries", i Thomas Persson og Matti Wiberg, red., *Parliamentary Government in the Nordic Countries at a Crossroads*, Stockholm: Santérus Academic Press, pp. 41-63.
- Strøm, Kaare (2000), "Delegation and Accountability in Parliamentary Democracies", *European Journal of Political Research*, 37(3): 261-89.
- Strøm, Kaare (2003), "Parliamentary Democracy and Delegation", i Kaare Strøm, Wolfgang C. Müller og Torbjörn Bergman, red., *Delegation and Accountability in Parliamentary Democracies*, Oxford: Oxford University press, pp. 55-109.
- Sølvará, Hans Andrias (2001), *Løgtingið 150*, Tórshavn: Løgtingið.
- Van Kersbergen, Kees og Erla L. Lindberg (2015), "Political Contestation, Secularization, and Religious Supply: Why is Morality Policy so Restrictive in the Faroe Islands?", *Politics and Religion*, 8(4): 772-96.
- Wang, Zakaris (1964), *Der ønskes en redegørelse for og analyse af forholdet mellem lagting og landsstyre under lov om Færøernes hjemmestyre, med særligt henblik på de politiske partiers funktion indenfor dette*, speciale, Aarhus Universitet.
- West, Hallbera (2018), "MP Firefighting: When do MPs hold government accountable?", *Políticas* ph.d. serie, Aarhus University.
- West, Hallbera (2019), "Ways for MPs to oversee Arctic foreign policy – the case of the Faroe Islands", Working paper, præsenteret ved Arctic Circle og årsmøde for Dansk Selskab for Statskundskab.
- West, Hallbera (2020a), "MP Firefighting and the Partisan Logic", *Scandinavian Political Studies*, 43(1): 1-23.
- West, Hallbera (2020b), "MP Firefighting and the Institutional Logic", *Legislative Studies*, præpubliseret on-line 24. september.
- Wiberg, Matti (1995), "Parliamentary Questioning: Control by Communication", i Herbert Döring, red., *Parliaments and Majority Rule in Western Europe*, Frankfurt: Campus Verlag.